

Radosław Lewandowski¹

Katedra Ekonomiki Rolnictwa
i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
SGGW

UWARUNKOWANIA PRODUKCJI ORAZ WEWNĄTRZ- I ZEWNĄTRZUNIJNEGO HANDLU WOŁOWINĄ I CIEŁĘCINĄ² W POLSCE

PRODUCTION AND INTRA- AS WELL AS EXTRA-EU BEEF AND VEAL TRADE CONDITIONS FOR POLAND

Synopsis: W artykule zaprezentowana została aktualna sytuacja i uwarunkowania na rynku wołowiny i cielęciny w Polsce w odniesieniu do zbliżającej się reformy WPR. Jest to najwyższy czas, aby podjąć rozmowy w sprawie przyszłego kształtu WPR z uwzględnieniem analizy czynników środowiskowych, socjalnych i ekonomicznych. Wstępne wyniki pokazują, że Polska posiada możliwości do produkcji wołowiny i cielęciny i oferowania jej na rynkach zarówno wewnątrz- jak i zewnątrz unijnych. Zasadniczym problemem jest kształt i wielkość wsparcia produkcji rolno-spożywczej w kontekście liberalizacji handlu międzynarodowego.

Słowa kluczowe: handel zagraniczny, reforma WPR, rynek wołowiny, rynek cielęciny

Wstęp

Rolnictwo jest działem gospodarki zależnym od warunków klimatycznych, które w zdecydowanej mierze wpływają na strukturę i wielkość produkcji – jej charakter implikuje ściśle powiązania pomiędzy produkcją roślinną i zwierzęcą.

Wraz ze wzrostem poziomu rozwoju gospodarczego udział rolnictwa w tworzeniu produktu krajowego brutto maleje na korzyść sektora przemysłowego i usług. Niemniej jednak z racji swoich funkcji rolnictwo jest w dalszym ciągu bardzo ważnym sektorem społeczno-ekonomicznym państwa. Omawiając zagadnienie wewnątrz- i zewnątrz unijnego handlu wołowiną i cielęciną należy pamiętać, że jest on częścią składową gospodarki żywnościowej.

Ze względu na charakter i funkcje produkcji rolniczej, poszczególne kraje prowadzą politykę jej wspierania i rozwoju. Prym w tej dziedzinie wiodą państwa Unii Europejskiej,

¹ Mgr inż., doktorant, email: r.lewandowski@arr.gov.pl

² Rozporządzenie Komisji (WE) 1254/1999 z dnia 17 maja 1999 r. ze zmianami, w sprawie wspólnej organizacji rynku wołowiny i cielęciny określa kody Nomenklatury Scalonej CN produktów, które obejmują zarówno bydło, jak i pozyskiwane z niego mięso. Za bydło uważa się żywe zwierzęta z gatunku bydła domowego sklasyfikowane w pozycjach CN: 0102 10, 0102 90 05 do 0102 90 79, za bydło dorosłe zwierzęta o masie powyżej 300 kg. Mięso jest sklasyfikowane pod kodami CN: 0201, 0202, 0206 10 95, 0206 29 91, 0210 20, 0210 90 41, 0210 90 90, 1602 50 10, 1602 90 61, 0206 10 91. Rasa bydła i jego typ użytkowy powodują, że nie ma jednolitej definicji mięsa cielęcego w Unii Europejskiej. Dotychczas cielęcina rozpoznawana była przez Komisję Europejską w dwóch kategoriach, w zależności od wieku ubijanego zwierzęcia, we wszystkich krajach członkowskich: jako mięso z żywca wołowego w wieku do 8 miesięcy oraz od 8 do 12 miesięcy. Mięso pozyskiwane ze starszych osobników jest wołowiną. W Polsce mięsem cielęcym określa się mięso pozyskane z żywca w wieku do 6 miesięcy, za mięso wołowe mięso pozostałe.

które już w latach 60 ubiegłego wieku zaczęły wdrażać Wspólną Politykę Rolną, obejmującą szereg działań restrukturyzacyjno-dostosowawczych.

Transformacja ustrojowa zapoczątkowana w Polsce na przełomie lat 80-tych i 90-tych przyczyniła się do zmian uwarunkowań zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Proces tworzenia gospodarki rynkowej nie został jeszcze zakończony, co wynika między innymi ze skali i złożoności nagromadzonych przez lata problemów. Szczególnie ważnym i trudnym zadaniem jest ocena stanu polskiego rolnictwa, oraz jego szans i barier rozwojowych.

Po przystąpieniu do UE rolnictwo polskie zostało objęte Wspólną Polityką Rolną, a tym samym mechanizmami wspólnej polityki handlowej jako jej nieodłącznym elementem. Polska stała się członkiem unii celnej, istniejącej w ramach Jednolitego Rynku. Unia celna gwarantuje swobodny przepływ towarów między państwami członkowskimi, o ile spełniają one określone przez UE normy.

Wymiana towarów rolno-spożywczych z krajami trzecimi jest ściśle uregulowana rozporządzeniami Unii Europejskiej. Wprowadzanie towarów na obszar celny Polski oraz ich wywozienie jest równoważne z importem lub eksportem towarów do / lub z UE.

Obowiązująca taryfa celna zakłada, że opłaty celne dotyczą tylko i wyłącznie produktów sprowadzanych z krajów trzecich. Nie odnosi się natomiast do eksportu towarów, oraz ich tranzytu przez obszar celny Wspólnoty.

Akcesja Polski do Unii Europejskiej wymagała modernizacji sektora rolnego w zakresie standardów weterynaryjnych, higienicznych, ochrony środowiska i innych. Dotyczyło to także sektora mięsnego. Polska więc, wstępując do Wspólnoty³, uzyskała dodatkowy argument w postaci wiarygodności na arenie międzynarodowej, w tym również pod względem jakości żywności. Ponadto, w związku z przekazaniem polityki handlowej z poziomu narodowego na poziom wspólnotowy, reprezentowana jest przez Komisję Europejską w negocjacjach w ramach Światowej Organizacji Handlu. W związku z tym wspólnie z pozostałymi krajami Unii wypracowuje stanowisko wobec kwestii liberalizacji obrotu międzynarodowego.

Specyfika handlu zagranicznego w UE

Wraz z akcesją Polski do Unii Europejskiej dotychczas stosowane pojęcie „handlu zagranicznego” nabrało nieco innego znaczenia. Handel zagraniczny obejmuje odpłatną wymianę towarów lub usług z partnerami mającymi stałą siedzibę poza granicą celną kraju [Rymarczyk 2005]. Komisja Europejska wprowadziła rozróżnienie w nazewnictwie handlu:

³ Unia Europejska bazuje na strukturach Wspólnot Europejskich oraz jej politycznych i gospodarczych aktach prawnych. Dlatego też zamiennie można stosować nazwę Unia Europejska i Wspólnota.

handel wewnątrzunijny (*intra-EU*), jako wymiana pomiędzy krajami członkowskimi UE, wraz z pojęciami zakup (*arrival*) / wysyłka (*dispatch*) określającymi kierunek wymiany, oraz handel zewnątrzunijny (*extra-EU*), handel zagraniczny, jako handel z krajami trzecimi, nie należącymi do Wspólnoty, z pojęciami eksport (wywóz) / import (przywóz). Z powyższym związany jest z fakt, że zgłoszenia celne, wywozowe lub przywozowe, dokonywane są tylko w odniesieniu do obrotu towarowego z krajami trzecimi. Jednakże stosowanie pojęcia handel zagraniczny oraz eksport / import w rozumieniu tylko handlu z krajami spoza UE może wprowadzać w błąd i powodować nieporozumienia. W niektórych opracowaniach [Handel... 2006, Polska... 2005] pojęcie handel zagraniczny oraz eksport / import stosowane jest w rozumieniu handlu ze wszystkimi krajami. W niniejszym artykule zastosowano pojęcia: obrót wewnątrz- i zewnątrzunijny przy jednoczesnym uwzględnieniu pojęć eksport / import tożsamy z wywozem / przywozem oraz sprzedażą / dostawą.

Polscy przedsiębiorcy, aby utrzymać się na rynku, muszą konkurować z przedsiębiorcami ze „starej” Unii, na których korzyść przemawia między innymi fakt długoletniego funkcjonowania w ramach WPR i związane z tym doświadczenia. Stąd też bardzo ważnym jest konieczność odpowiedniego przekazania wiedzy polskim producentom o obowiązujących zasadach uczestnictwa w mechanizmach rynkowych. Dostęp do informacji daje możliwość prawidłowej oceny bieżącej sytuacji na rynku jak i przewidywania możliwych kierunków zmian.

Diagnoza rynku wołowiny i cielęciny w Polsce

Analiza powierzchni i jakości użytków rolnych, liczby pracujących w rolnictwie, wielkości i struktury stada bydła w Polsce i w Unii Europejskiej, a także sytuacji na rynku mięsa pozwala sądzić, że Polska posiada niewykorzystany potencjał produkcyjny wołowiny i cielęciny.

Według danych GUS w 2005 r. w Polsce było 15,9 mln ha użytków rolnych, co stanowiło ok. 10% powierzchni UR w UE-25 (wartość porównywalna do zasobów Niemiec, Wlk. Brytanii i Włoch). Grunty orne zajmowały blisko 40% powierzchni ogólnej kraju (12,2 mln ha, podobnie jak w Hiszpanii czy w Niemczech), łąki i pastwiska 10% (3,4 mln ha, wielkość zbliżona do irlandzkiej). Pod względem wielkości produkcji roślinnej i zwierzęcej Polska zajmuje czołowe miejsca w UE-25. Jednocześnie pod względem wydajności produkcji rolniczej, plasujemy się na dalszych pozycjach. W 2004 roku w rolnictwie polskim pracowało 17,6% ogółu pracujących w wieku powyżej 15 lat, wobec 5% w UE-25 [Employment... 2005]. Jednocześnie udział rolnictwa w PKB wynosił odpowiednio około 3% i 1,5% [Roczniki...].

Począwszy od połowy lat 70 ubiegłego wieku pogłowie bydła ogółem w Polsce systematycznie spadało, z blisko 13,3 mln szt. do 5,3 mln sztuk w grudniu 2004 r., co plasowało nas na siódmym miejscu pośród 25 krajów Wspólnoty (m.in. po Francji, Niemczech i Wlk. Brytanii). Dopiero po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej odnotowuje się wzrost pogłowia, według wstępnych szacunków do 5,75 mln sztuk w czerwcu 2006 r. [Roczniki...1970-2005, Survey... 2005].

Produkcja mięsa z uboju bydła wyniosła w 2004 r. 311 tys. ton i była ósmą wartością we Wspólnocie (m.in. po Francji, Niemczech, Włoszech). Przypadająca na jednego mieszkańca produkcja mięsa wołowego wyniosła w Polsce 8,3 kg wobec 17,6 kg w UE-25 (produkcja wieprzowiny wynosiła odpowiednio 57,3 kg i 47,5 kg) [Rocznik... 2005].

Jednocześnie Polska ma jeden z najniższych wskaźników pod względem obsady bydła na 100 ha użytków rolnych tzn. 33 szt., podczas gdy Niemcy 79 szt., Francja 65 szt. a np. Irlandia 154 szt. [Rocznik... 2005]. Struktura stada w Polsce począwszy od lat 70 niewiele się zmieniła i jednoznacznie wskazuje na charakter produkcji. Krowy mleczne stanowią blisko 53% ogółu pogłowia, podczas gdy w UE-15 jest to 24%, a w UE-25 to 27% [Roczniki...1970 - 2005, Statistics... 2005]. Spożycie wołowiny i cielęciny w Polsce zmalało z 18 kg na początku lat 80-tych do około 4 kg na osobę obecnie i jest około 5 razy niższe niż w UE-15. Dla porównania, spożycie wieprzowiny i drobiu w Polsce kształtuje się na podobnym poziomie co w UE-15 i wynosi odpowiednio blisko 41 kg i 24 kg na osobę [Roczniki...1970-2005, Analiza... 2006].

Na ten stan rzeczy wpłynęło kilka czynników. Przede wszystkim w Polsce nie ma typowych ras mięsnych, które podniosłyby walory smakowe i kulinarne wołowiny i cielęciny. Rosnąca wydajność mleczna krów zachęcała do utrzymywania ich chowu zwłaszcza, że produkcja mleka jest bardziej opłacalna niż produkcja wołowiny i cielęciny. O dużej skali wywozu cieląt z Polski świadczy, że stanowi on około 90% wywozu bydła. Rolnicy rezygnują z opasania i pozbywają się cieląt, gdyż nie otrzymują odpowiedniej zapłaty za żywiec od polskich zakładów mięsnych. Przedsiębiorcy z pozostałych krajów UE (np. Włoch) polskie cielęta przeznaczają na odchów, sprzedają i otrzymują dodatkowo premie.

Niższe zainteresowanie chowem bydła mięsnego wynika zarówno z dłuższego cyklu produkcyjnego niż to ma miejsce w przypadku wieprzowiny, jak również ze średniego wskaźnika wydajności rzeźnej, które wynosi około 0,52 wobec 0,75 dla wieprzowiny ogółem [Zintegrowany... 2006].

Szanse polskiej wołowiny i cielęciny

Zarówno obecny, jak i przewidywany bilans rynku wołowiny i cielęciny wskazuje, że istnieją możliwości rozwoju produkcji mięsa we Wspólnocie. Przewiduje się bowiem niedobór wołowiny i cielęciny na rynku UE-25 w wysokości 0,2 mln ton [Biuletyn... 2004].

Odnotowywany obecnie wzrost pogłowia bydła w Polsce pozwala wnioskować, że poprawia się sytuacja na rynku wołowiny i cielęciny dla polskich producentów. Średnioroczna cena skupu bydła rzeźnego w 2005 r. osiągnęła poziom 4,07 zł/kg wobec 3,39 zł/kg w 2004 r., młodego bydła rzeźnego zaś analogicznie 4,37 wobec 3,75 zł/kg wagi żywej (w czerwcu 2006 r. ceny kształtowały się odpowiednio na poziomie 4,23 zł/kg i 4,49 zł/kg). Jednocześnie należy zauważyć, że ceny skupu żywca wołowego w Polsce są wyższe aniżeli ceny skupu wieprzowiny, które w czerwcu 2006 r. kształtowały się na poziomie 3,56 zł/kg [Informacja... 2006].

Pomimo wzrostu cen referencyjnych żywca wołowego według wagi poubojowej zimnej klasy R3 od czasu przystąpienia Polski do Wspólnoty (o blisko 45% w okresie maj 2004 - sierpień 2006), w dalszym ciągu nie osiągnęły one poziomu unijnego (ok. 236 EUR/100 kg wobec średnio 312 EUR/100 kg w UE) [Komisja... 2006].

Podobnie sprawa wygląda z kształtowaniem się cen na pozostałe produkty rolno-spożywcze z tym, że na rynku wołowiny i cielęciny różnica w cenach jest jedną z najwyższych.

Produkcyjność bydła liczona uzyskiem mięsa od 1 sztuki przeciętnie rocznie wynosi w Polsce 160 kg, podczas gdy w Niemczech, Wlk. Brytanii i Irlandii po około 300 kg, w Czechach, Słowacji 275 kg, przy średniej wielkości unijnej około 270 kg. Dla porównania, uzysk mięsa z trzody chlewnej w Polsce kształtuje się na poziomie 85 kg, podczas gdy średnio w UE-25 jest to 87 kg [Rocznik... 2005]. Dane te wskazują, że istnieje możliwość zwiększenia uzysku mięsa wołowego i cielęcego np. dzięki chowaniu bydła ras mięsnych.

Polska, przystępując do Unii Europejskiej, zobowiązana była do przeprowadzenia procesów dostosowawczych do norm unijnych, zwłaszcza w sektorze rolnym. Procesy te nie zostały jeszcze w pełni zakończone, co wynika z okresów przejściowych. Już wiadomo, że nie wszystkim producentom i przetwórcom rolnym uda się dostosować do tych wymogów. Dotyczy to również sektora mleczarskiego. W obliczu problemu Polski z nadprodukcją mleka, wynikającą również z liczby gospodarstw zajmujących się jego wytwarzaniem, pozostaje otwartą kwestia przekwalifikowania części gospodarstw z produkcji mlecznej na mięsną wołową. Spożytkowanie mleka na karmę dla cieląt bydła mięsnego może być formą

wykorzystania nadwyżek produkcyjnych. Możliwość zróżnicowania produkcji zwierzęcej na mięsną obok mlecznej dodatkowo przemawia na korzyść producentów.

Atrakcyjności polskiej wołowinie i cielęciny dodaje fakt, że chów zwierząt, w tym bydła, w większości odbywa się z wykorzystaniem pokarmu roślinnego, a nie odzwierzęcych pasz przemysłowych w postaci mączek i innych [Rynek pasz... 2006]. Należy również mieć na uwadze fakt, że tradycyjni producenci wołowiny i cielęciny, tzn. Argentyna i Brazylia, mają kłopoty weterynaryjne z mięsem, przez co ich europejski i rosyjski rynek zbytu jest stopniowo ograniczany.

Aspekt rolno-środowiskowy również jest istotnym punktem przemawiającym za wsparciem chowu bydła w Polsce. Obornik jest cennym nawozem naturalnym i odgrywa ważną rolę w żywieniu roślin, jak również w kształtowaniu struktury gleb. Przy słabych glebach krajowych i postępującej chemizacji rolnictwa wydaje się być to istotnym czynnikiem przemawiającym za użytkowaniem bydła w Polsce.

Istnieje również aspekt kulturowy, widok pasącego się bydła jest naturalnym elementem krajobrazu wsi polskiej. Z punktu widzenia zróżnicowania atrakcyjności obszarów wiejskich jest niewskazane, by ten element został zapomniany⁴.

Postępująca po 1989 roku liberalizacja w handlu międzynarodowym i akcesja Polski do unii celnej Wspólnoty spowodowała, że w strukturze geograficznej wywozu produktów rolno-spożywczych udział krajów UE stanowi obecnie 74%, a przywozu 63% ogółu wymiany. Wywóz produktów rolno-spożywczych kształtuje się na poziomie około 10%, natomiast przywóz około 7% polskiego handlu zagranicznego ogółem [Roczniki...1970 - 2005, Handel... 2006]. Wartości te zbliżone są do średniej światowej i są typowe dla krajów rozwiniętych [International... 2005].

W strukturze towarowej polskiego wywozu wewnątrz- i zewnątrzunijnego artykułami rolno-spożywczymi dwie największe grupy (po około 20%) stanowią zwierzęta, mięso i jego przetwory oraz produkty ogrodnicze, grzyby i przetwory. Trzecią grupę stanowi mleko i jego przetwory (12%) [Handel... 2006].

Rosnąca wartość polskiego wywozu wewnątrz- i zewnątrzunijnego artykułów rolno-spożywczych (w 2005 r. wyniósł on około 7,06 mld EUR, co oznacza wzrost o 35% w stosunku do roku poprzedniego, wobec wartości przywozu ok. 5,44 mld EUR) jest wynikiem

⁴ Począwszy od dokumentu Agenda 2000 z 1999 roku, wdrażającego kolejny etap reform WPR, położono większy nacisk na zagadnienie rozwoju obszarów wiejskich. Ideą jest rolnictwo zrównoważone, żywotne ekonomicznie i nie degradujące środowiska naturalnego. Zostały podjęte kroki w celu poszukiwania alternatywnych dla rolnictwa źródeł dochodów, przy jednoczesnym zachowaniu tożsamości kulturowej i krajobrazu naturalnego na obszarach wiejskich.

otwarcia granic i zniesienia barier celnych z krajami UE, ale także ich z atrakcyjności i konkurencyjności cenowo-jakościowej. Wywóz artykułów rolno-spożywczych stanowi blisko 10% ogółu wywozu Polski (globalny wywóz to około 71,4 mld EUR w 2005 r.) i ma duży wpływ na koniunkturę w wielu sektorach rolnictwa i przemysłu spożywczego [Handel... 2006]. Dodatni bilans w wymianie międzynarodowej jedynie potwierdza dobrą passę na rynkach pozakrajowych dla polskich producentów i przetwórców artykułów rolno-spożywczych.

Statystyki z lat 2003-2005 wykazują, że wstąpienie Polski do unii celnej Wspólnoty zaowocowało zwiększoną sprzedażą wołowiny i cielęciny do krajów UE-25 przy jednoczesnym spadku zainteresowania wywozem do krajów trzecich (tabela 1). To pokazuje, że swoboda działania i konkurencja, jaką daje wspólny rynek, nie stawia polskich producentów w przegranej pozycji. Według informacji GUS, głównymi odbiorcami polskiego bydła i mięsa wołowego, spośród krajów unijnych są Włochy, Holandia, Hiszpania i Niemcy, a spośród krajów trzecich Bośnia i Hercegowina, Macedonia oraz Rosja i Białoruś.

Tabela 1. Polski wywóz wołowiny i cielęciny w latach 2003-2005
Table 1. Polish veal and beef exports in years 2003-2005

Produkt i kierunek eksportu	2003	2004	2005*	2003	2004	2005*
	w tysiącach ton			w mln euro		
mięso wołowe ogółem, w tym	44,3	66,6	115,3	63,5	122,0	260,8
w tym: UE-15	19,6	51,4	89,1	30,5	102,8	214,2
UE-10	1,3	1,8	9,9	1,4	3,6	21,3
kraje trzecie	23,4	13,4	15,4	31,6	15,6	25,3
	w tysiącach sztuk			w mln euro		
bydło ogółem, w tym:	560,0	918,0	727,8	95,8	146,6	194,0
UE-15	395,5	792,8	627,9	66,8	119,3	165,1
UE-10	2,0	4,4	5,9	1,2	1,5	2,2
kraje trzecie	162,5	120,8	94,0	29,8	25,8	26,7

* dane wstępne

Źródło: obliczenia własne na podstawie pracy [Handel... 2006]

Source: own calculations on the basis of publication [Handel... 2006]

Rynek wołowiny i cielęciny w Polsce jest trzecim rynkiem zagranicznym, po rynku cukru i mleka, na którym wypłacono refundacje (subsydia eksportowe)⁵ polskim przedsiębiorcom w 2005 r. (47,0 mln PLN) [Biuletyn... 2006].

Eksport bydła oraz mięsa wołowego i cielęcego do krajów trzecich w ramach wywozu bez refundacji cieszył się zmiennym zainteresowaniem i podlegał znacznym wahaniom

⁵ W Polsce administracją mechanizmami WPR w ramach handlu zagranicznego, w tym wydawaniem pozwoleń na przywóz i wywóz oraz naliczaniem i wypłatą refundacji wywozowych, zajmuje się Agencja Rynku Rolnego.

w czasie. Podstawowym wsparciem na rynku wołowiny i cielęciny są refundacje wywozowe, które wypłacane są między innymi w oparciu o przedstawione przez przedsiębiorcę dokumenty potwierdzające dokonanie wszelkich formalności celnych, w szczególności tych, które dotyczą pobrania należności przywozowych w państwie trzecim [Rozporządzenie... 1999a]. W ramach wywozu z refundacją dokonywany jest w Polsce tylko wywóz mięsa i począwszy od dnia akcesji do czerwca 2005 r. wykazywał on tendencję rosnącą. Jest to o tyle ciekawe, że do maja 2005 r. systematycznie malał kurs euro wobec złotówki. Jednocześnie stawki refundacji na rynku wołowiny i cielęciny nie uległy zmianie aż do połowy czerwca 2005 r., kiedy to zostało opublikowane Rozporządzenie Komisji [Rozporządzenie... 2005] ustalające nowe, niższe o 20%, refundacje wywozowe. Późniejsze rozporządzenia kolejno wprowadzały dalsze redukcje dopłat, w wyniku czego nastąpiło osłabienie zainteresowaniem wywozem wołowiny i cielęciny z refundacją. Pośrednio na ten stan rzeczy ma również stanowisko Rosji w sprawie handlu z Polską artykułami rolno-spożywczymi⁶.

Pomimo, iż handel Polski z krajami trzecimi stanowi 30% ogółu wymiany towarowej, nie należy umniejszać jego roli. Dopłaty do wywozu stosowane do wybranych produktów rolnych pochodzących ze Wspólnoty, w tym do wołowiny i cielęciny, są pewnym uzupełnieniem otrzymywanych przez przedsiębiorców ceny. Należy pamiętać, że są one również formą wsparcia pozwalającą na zróżnicowanie odbiorców oraz oferowanych produktów. To również jest forma promocji i przyczynia się do zwiększenia wiarygodności polskich przedsiębiorców na rynkach zagranicznych. Przedsiębiorca bowiem, w celu uzyskania refundacji, musi spełnić odpowiednie wymagania jakościowe ustanowione przez UE.

Zainteresowanie polskich przedsiębiorców przywozem wołowiny i cielęciny w porównaniu z wywozem jest znikome: w 2003 r. przywóz w ekwiwalencie mięsa stanowił 5,6% wywozu, w 2005 roku 3,6% [Handel... 2006]. Głównym kierunkiem pozyskiwania wołowiny i cielęciny z zagranicy jest Europa Zachodnia; z krajów trzecich jest ona sprowadzana w niewielkich ilościach. Duże znaczenie pod tym względem mają zapewne koszty transportu, wysokie stawki celne dla produktów importowanych spoza Unii, oraz

⁶ Według danych ARR, przed wprowadzeniem przez władze rosyjskie w listopadzie 2005 r. zakazu importu z Polski, wywóz do Rosji stanowił około 2% wartości wywozu mięsa wołowego i cielęcego ogółem. Wynikałoby zatem, że rynek ten nie jest rynkiem strategicznym dla polskiego producenta wołowiny i cielęciny, gdyby nie fakt, że trafiało tam głównie mięso wołowe o najwyższych stawkach refundacji wywozowych (*SER, Special Export Refund*), tzn. odkostnione ćwierci tylne z dorosłych osobników płci męskiej. Po wprowadzeniu zakazu udział ten zmalał do niecałych 0,2%, co mogło się przełożyć na straty polskich zakładów mięsnych.

restrykcyjne rozporządzenia wspólnotowe określające zasady przywozu z krajów trzecich w ramach poszczególnych kontyngentów niektórych produktów z wołowiny i cielęciny.

Planowana reforma WPR i wnioski dla Polski

Wspólna Polityka Rolna, której celem jest wspieranie unijnego rolnictwa na przestrzeni lat, z uwagi na zmieniające się uwarunkowania wewnątrz- i zewnątrzunijne, przeszła kilka reform. W 2003 r. zastąpiono standardowy system płatności bezpośrednich systemem płatności niezależnych od poziomu produkcji, tzw. *Single Payment Scheme (SPS)*. Wprowadzono bowiem, z możliwością wyboru, Jednolitą Płatność na Gospodarstwo lub Jednolitą Płatność Regionalną oraz płatność specyficzną dla określonych kierunków produkcji, powiązaną z obowiązkiem spełnienia określonych standardów przez gospodarstwo.

Kraje członkowskie obawiające się zaniechania produkcji rolniczej w niektórych regionach w wyniku wprowadzenia nowych płatności, a przez to negatywnych skutków społecznych i ekonomicznych wynikających m.in. z trudności w znalezieniu pozarolniczego źródła dochodów i migracji ze wsi do miast, mogą wyłączyć z systemu między innymi premie stosowane w sektorze produkcji wołowiny i cielęciny.

Polska z dniem akcesji przyjęła uproszczony system wsparcia w postaci Jednolitej Płatności Obszarowej (JPO). System ten może obowiązywać przez okres do 5 lat. Produkcja zwierzęca, w tym wołowiny i cielęciny, wspierana jest poprzez JPO oraz Płatności Uzupełniające naliczane do powierzchni paszowej. Najpóźniej od 2009 r. powinien obowiązywać w Polsce system *SPS*.

W wyniku międzynarodowych negocjacji w ramach Światowej Organizacji Handlu istnieje silna presja na rzecz liberalizacji zasad obrotu, w szczególności artykułami rolno-spożywczymi, głównie ze strony państw, których nie stać na prowadzenie polityki wspierania rodzimego rolnictwa. Kraje Unii Europejskiej, będące członkami WTO, zobowiązane są do podporządkowania się podjętym decyzjom. Pod koniec grudnia 2005 r. zakończyła się w Hong Kongu runda, podczas której zdecydowano o całkowitym zniesieniu do 2013 roku wszystkich dopłat do wywozu artykułów rolno-żywnościowych. Ponadto najbogatsze kraje, w tym kraje UE, zobowiązały się do obniżenia ceł na towary rolne z państw rozwijających się oraz do zwiększenia dla nich dostępu do swoich rynków.

Obecnie w dalszym ciągu trwają negocjacje w celu liberalizacji handlu. Niewykluczone, że w wyniku trudności rozmów ustalona data 2013 roku zostanie odroczone w czasie.

Kolejna reforma WPR może objąć zarówno kwestię kształtu dopłat bezpośrednich, jak również dopłat do wywozu do krajów trzecich. Zmiany mogą doprowadzić do spadku lub wręcz braku opłacalności produkcji i oferowania wołowiny i cielęciny na rynku wewnątrz- i zewnątrzunijnym. Trudno jednakże wyobrazić sobie, żeby Unia zrezygnowała z produkcji żywności w ogóle, gdyż jest to produkcja strategiczna, zaspokajająca podstawowe potrzeby człowieka. Ze względu na możliwość pozostawienia w systemie *SPS* określonych płatności powiązanych z produkcją, należy już teraz podjąć rozmowy w sprawie kształtu przyszłego systemu płatności bezpośrednich w Polsce, jak również innych form wspierania i promocji na rynku międzynarodowym polskich artykułów rolno-żywnościowych, w tym wołowiny i cielęciny.

Nie ulega wątpliwości, że głównym czynnikiem determinującym zakupy jest cena produktu i to ona kształtuje w dużym stopniu zwyczaj żywienia polskiego konsumenta [por. Gutkowska i Ozimek 2005]. Ceny zbytu mięsa wołowego i cielęcego w stosunku do cen mięsa wieprzowego kształtują się na wyższym poziomie (w czerwcu 2006 roku 10,29 zł/kg wobec 5,59 zł/kg) [Informacja... 2006]. Wprowadzenie dodatkowych dopłat do produkcji wartościowej wołowiny i cielęciny może przyczynić się do szerszego nią zainteresowania, tak po stronie podaży, jak i popytu.

Racjonalna intensyfikacja produkcji wołowiny w Polsce, w oparciu o niewykorzystane zasoby ziemi, może być dla nas atutem. Dodatkowe płatności mogą jednak przyczynić się do nadmiernego wzrostu produkcji z wykorzystaniem odzwierzęcych pasz przemysłowych, co może mieć dalsze implikacje w postaci choroby BSE u bydła, a u ludzi choroby Creutzfeldta-Jakoba. Wszelkie więc decyzje winny być podjęte po uprzedniej dogłębnej analizie skutków zarówno ekonomicznych, społecznych, jak i środowiskowych. Bez rzeczowej analizy szans i zagrożeń, mocnych i słabych stron polskiego rynku nie sposób podjąć odpowiednich kroków.

Podsumowanie

Akcesja do Unii Europejskiej ukazała, że rynek artykułów rolno-spożywczych, w tym wołowiny i cielęciny, jest mocną stroną polskiego rolnictwa. Po trudach negocjacji członkowskich i obaw o jego konkurencyjność jest to niewątpliwie dobra wiadomość. Nie można jednak zapominać, że przed krajem stoją kolejne wyzwania, wynikające ze zmieniającej się sytuacji zarówno wewnątrz-, jak i zewnątrzunijnej. Dlatego też, w związku ze zbliżającą się reformą WPR, konieczne są analizy i rozmowy, które pozwolą lepiej wykorzystać posiadany potencjał i sprostać rosnącej konkurencji na arenie międzynarodowej.

Niniejszy artykuł jest próbą podjęcia rozważań na temat przyszłego kształtu rynku wołowiny i cielęciny w Polsce w ramach WPR. Wstępna ocena sytuacji popytowo-podażowej

pozwała stwierdzić, że mamy szansę i sposobność zaistnieć z dobrą jakościowo wołowiną i cielęciną w Europie. Pozostaje kwestią otwartą, w jaki sposób i do jakiego stopnia można wpływać na rynki rolne bez uszczerbku dla ich równowagi ekonomicznej, środowiska przyrodniczego i zdrowia ludzi. Od nas samych zależy, czy będziemy w stanie znaleźć odpowiednią proporcję pomiędzy protekcjonizmem w rolnictwie a postępującą liberalizacją, która przyczynia się do zwiększonej konkurencji, stawiając poprzeczkę wymagań na coraz wyższym poziomie, jednocześnie zmuszając wytwórców do obniżania kosztów działalności i poszukiwania tańszych możliwości produkcji.

Literatura

- Analiza rynków rolnych w Polsce. (2006). Materiał na konferencję „Mechanizmy funkcjonowania rynków rolnych w Polsce” organizowaną przez Senacką Komisję Rolnictwa i Ochrony Środowiska. Agencja Rynku Rolnego, Warszawa, kwiecień.
- Biuletyn Informacyjny ARR*. (2004). 7 (157), lipiec .
- Biuletyn Informacyjny ARR*. (2006). 4 (178), kwiecień.
- Employment in Europe 2005. Recent Trends and Prospects. (2005). European Commission, Directorate General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities. Manuscript completed in September.
- Gutkowska K., Ozimek I. (2005): Wybrane aspekty zachowań konsumentów na rynku żywności – kryteria zróżnicowania. Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi. Stan i perspektywy, Analizy rynkowe. (2006). 23, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, kwiecień.
- Informacja o sytuacji na rynku rolnym w czerwcu 2006 r. z elementami tendencji rozwojowej. (2006). 7, ARR
- International Trade Statistics 2005. (2006). WTO. Tryb dostępu: www.wto.org .
- Komisja Europejska. (2006). tryb dostępu: http://ec.europa.eu/agriculture/markets/beef/index_en.htm
- Polska 2005. Raport o stanie handlu zagranicznego. (2005). MGiP, Warszawa.
- Regions, Statistical Yearbook 2004. (2004). EUROSTAT, European Communities.
- Rocznik statystyczny rolnictwa i obszarów wiejskich 2005. (2005). GUS, Warszawa.
- Roczniki statystyczne. (1970 do 2005 passim). GUS, Warszawa.
- Rozporządzenie Komisji (WE) 1254/1999 z dnia 17 maja 1999 r. ze zmianami, w sprawie wspólnej organizacji rynku wołowiny i cielęciny. (1999a).
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 800/1999 z dnia 15 kwietnia 1999r. ze zmianami, ustanawiającego wspólne szczegółowe zasady stosowania systemu refundacji wywozowych do produktów rolnych. (1999b).
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 903/2005 z dnia 15 czerwca 2005 r. ustalające refundacje wywozowe dla wołowiny i cielęciny. (2005).
- Rymarczyk J. (2005): Handel zagraniczny. Organizacja i technika. PWE, Warszawa.
- Rynek mięsa. Stan i perspektywy, Analizy rynkowe, nr 30, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, maj 2006
- Rynek pasz. Stan i perspektywy, Analizy rynkowe. (2006). 19, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, kwiecień.
- Statistics in focus, 21/2005. (2005). Linda Harley (red.), EUROSTAT, European Communities.
- Survey of EU cattle populations in December 2004 and production forecasts for 2005. (2005). [W:] Statistics in focus, Agriculture and fisheries, 21/2005, Linda Harley (red.), EUROSTAT, European Communities.
- Zintegrowany System Rolniczej Informacji Rynkowej, Rynek wołowiny i cielęciny. (2006). 25, MRiRW, Warszawa.
- Zintegrowany System Rolniczej Informacji Rynkowej, Rynek mięsa wieprzowego. (2006). 25, MRiRW, Warszawa.

Abstract. This article presents the situation and conditions in the beef and veal markets in Poland relating to the new CAP reform. It is an opportune time to start a discussion about the future form of CAP on the basis of a wide environmental, social and economic analysis. The present overview shows that Poland has an opportunity to produce and promote its beef and veal products in the intra- and extra-EU markets. The main problem is the shape and value of support for agri-food products in the context of the international trade liberalisation process.

Key words: international beef market, international veal market, Polish exports